

AKTIVITA FRANCOUZSKÝCH KOMUNISTICKÝCH FILOSOFŮ

L. NOVÝ

Studium zkušeností z teoretické práce bratrských komunistických stran je součástí poznávání historie marxistického myšlení dovedené až k živé přítomnosti. Toto studium přispívá k ujasnění dnešních úkolů marxistické filosofie, k poznání její váhy v soudobém společenském boji i v moderní kultuře. Je důležité i pro pochopení úlohy komunistických stran v kapitalistických zemích, jejich nesnadného zápasu o komunistickou perspektivu vývoje země, jejich přímého konfliktu se současnou buržoazní ideologií. Tím spíše nás zaujmou zkušenosti z práce komunistů ve Francii, ve vyspělé kapitalistické společnosti, v zemi se silnou komunistickou stranou bojující s extremistickou pravicí a s režimem osobní moci. Francie je kromě toho zemí s významným vlivem na světový a evropský intelektuální život, má velkou filosofickou tradici a je kolébkou vlivných směrů soudobého nemarxistického myšlení (francouzský existencialismus, katolická filosofie, sociologie).

*

Růst aktivity francouzských marxistických filosofů souvisí úzce s rozvojem komunistického hnutí po XX. sjezdu KSSS a se závěry XV. sjezdu KSF, mimo jiné i s orientací KSF vyjádřenou heslem: „Stůj co stůj jednota dělnické třídy! Stůj co stůj svazek dělnické třídy a středních vrstev!“ KSF zaměřila marxistické filosofie na prohloubení práce mezi inteligencí, na tvořivé řešení filosofických problémů, na ofenzivní dialog s filosofií nemarxistickou chápaný jako jedna stránka rozšíření vlivu marxismu a komunismu ve francouzské veřejnosti. Z podnětu XV. sjezdu zrodilo se v únoru 1960 *Ústředí marxistických studií a výzkumů* (Le Centre d'Etudes et de Recherches marxistes — CERM), jehož ředitelem se stal známý francouzský marxista Roger Garaudy, člen politbyra KSF. Činnost marxistů je od té doby v mnohém spjata především s prací tohoto Ústředí, jemuž budeme proto věnovat hlavní pozornost.

Ústředí oživilo marxistickou publikační činnost. Vydalo příručku o dějinách francouzské literatury (Manuel d'Histoire de la littérature française), filosofický spis o Hegelovi (srov. R. Garaudy, Le Problème hegelien, Cahiers du C. E. R. M., Paris 1962), 11 čísel Sešitů (Cahiers du C. E. R. M.) aj. KSF považuje Ústředí za organickou součást francouzské národní kultury a v tomto duchu organizuje širší spolupráci marxistických filosofů, vědeckých pracovníků a vysokoškolských učitelů s filosofií a vědci nemarxistickými. Pro postavení marxistické filosofie je příznačné, že R. Garaudy obhajoval svou marxistickou disertaci na Sorboně

a že jeho poslední spisy vydalo universitní nakladatelství (Presses universitaires de France — P. U. F., např. R. Garaudy, Dieu est mort, 1962).

Výrazem stranické politiky v duchu bojovného dialogu stala se Garaudyho kniha *Perspektivy člověka* (Perspectives de l'homme, P. U. F. 1959, vydaná brzy podruhé v roce 1960). Zabývá se hlavními směry soudobé francouzské filosofie — existencialismem a katolickou filosofií — i současným stavem filosofie marxistické. Kniha sama je živým dialogem. Každá její kapitola byla poslána příslušným představitelům rozebírané filosofie, kteří se o ní vyslovili: o existencialismu — J. P. Sartre a J. Wahl, o katolické filosofii — G. Marcel (křesťanský neosokratismus), J. Lacroix (katolický personalismus), Cl. Cuénot a Cl. Tresmontant (filosofie Teilhard de Chardina). Jejich odpovědi tvoří organickou součást knihy. Na jejich námítky odpovídá Garaudy v poslední, třetí kapitole věnované marxismu. Dokazuje, že pouze marxistická filosofie je s to řešit reálné problémy filosofie člověka, filosofie dějin i filosofie přírody, obsažené v díle nejvýznamnějších nemarxistických filosofů (podrobnější recenze knihy viz: L. Sochor, *Marxistický pohled na moderní francouzskou filosofii*, *Nová mysl*, 1960, č. 8; M. Veselý, *Roger Garaudy a současná francouzská filosofie*, *Tvorba* 1960, č. 35).

Obdobným tónem se vyznačovaly veřejné diskuse pořádané (nebo spolupořádané) Ústředím. Tyto diskuse tvořily dosud nejvýznamnější část jeho činnosti.

Především možno uvést veřejnou diskusi z jara r. 1960 na téma *Morálka křesťanská, morálka marxistická*, které se zúčastnili za katolíky P. Chauchard (neurofyziolog), Cl. Cuénot (autor významné práce o filosofii svého učitele Teilhard de Chardina) a Cl. Tresmontant (pracovník SNRS — Centre National de Recherches scientifiques), za marxisty G. Besse, G. Mury a R. Garaudy. Diskuse se soustředila na tři okruhy velmi dobře zvolených problémů: 1. věda a morálka (problém, do jaké míry lze vědecky zdůvodnit mravní příkazy), 2. co je člověk (z hlediska odpovědi biologické, náboženské (zjevení) a historické); 3. mravní cíle a prostředky. (Podrobný záznam diskuse vydalo nakladatelství La Palatine pod názvem *Morale chrétienne, morale marxiste*).

Atmosféru dialogu a jeho souvislosti politické a ideologické přiblíží nám úryvky z úvodního slova francouzského levicového spisovatele Vercorse (který zasedání řídil jako „neutrál“) i z příspěvku Cl. Tresmontanta a R. Garaudyho. Vercors: „Snad si vzpomenete, že jsem asi před dvěma lety (kdy se propast mezi komunisty a francouzskou levicí prohloubila natolik, že jsem nemohl pomoci je překonávat) napsal a veřejně prohlásil, že mne už nikdo neuvídí na tribuně, zejména nikoli jako předsedu. Proč jsem tedy dnes vyjímečně porušil tuto smlouvu uzavřenou se sebou samým? Bylo to především příliš lákavé než abych mohl odmítnout; a dále též a především proto, že se mění okolnosti, že změny na poli mezinárodním přinášejí i změny na poli národním... Snad poprvé od odboje a osvobození, či lépe od doby, kdy byli komunisté z dobře známých důvodů odstraněni od veřejných záležitostí, poprvé od té doby se zdá, že přichází nové intelektuální sblížení... Německý nacismus byl vtěleným zlem a nikdo se v tom nemohl mýlit. Později, po vítězství, staly se věci méně jasnými a do popředí vystoupila nedorozumění, rozpory nabyly dramatické podoby. Dnes,

s hrozbou nového frankismu visícího nad našimi hlavami, zlo se znovu vtěluje, snad méně zřetelně, přesto však natolik, aby nedorozumění začala blednout...“ — Tresmontant: „Můžeme začít dialog mezi marxisty a křesťany, protože jedni i druhí uznávají stejného Pána: realitu, a stejnou metodu analýzy: racionální, vědeckou metodu. Navíc máme přinejmenším jeden společný princip: jedni i druhí jsme pro člověka; člověk má pro nás hodnotu, cenu: marxisté i křesťané si přejí člověka osvobozeného od odcizení... člověka, který není změněn ve věc ani v nástroj, člověka, který není odcizen v práci, odcizen ve své funkci ani poroben člověku jinému... Lišíme se v aplikacích, v realizacích a ovšem v metafyzických perspektivách...“ — Garaudy: „Nemohu souhlasit, leč v tom, že konstatuji náš nesouhlas... Filosofické rozpory mezi marxisty a křesťany jsou zásadní, nepřekonatelné. Uznáváme tento rozpor i nepřekonatelnost a souhlasíme v tom s Tresmontantem. To jinak nebrání tomu, abychom v zájmu vytvoření podmínek důstojných člověka vyslovili souhlas se vzájemnou bratrskou spoluprací na společném základě, jež má dnešní dialog právě definovat“ (Les Lettres Françaises, čís. 819, ze 7.—13. dubna 1960).

Z dalších setkání — tentokrát již s mezinárodní účastí — nutno připomenout konferenci v Royaumontu (květen 1961) na tému *Jaká budoucnost očekává lidstvo?* (Quel avenir attend l'homme? — Paris, 1961, str. 330). Toto filosofické setkání o problémech společenského pokroku přivedlo do jednoho sálu filosofy i speciální vědce ze socialistických a kapitalistických zemí, marxisty i nemarxisty (částečný obraz o konferenci podává brožura *Kam kráčí lidstvo?* — zpracovaná J. Srovnalem a vydaná nakl. Československý spisovatel, Praha 1962, 158 str., 38 sv. edice *Otázky a názory*). S mezinárodní účastí počítá i připravovaná konference o náročném a velmi málo zpracovaném tématu — o teorii informace v biologii (*L'information en biologie*).

Za dosud nejúspěšnější akci považují francouzští komunisté *Týden marxistické myšlenky*, pořádaný na sklonku roku 1961. V závěru Týdne vystoupili s jeho bilancí R. Garaudy a Waldeck Rochet (R. Garaudy, *Bilan et perspectives*, Cahiers du Communisme 1962, č. 1, str. 71—86; Waldeck Rochet, *Le parti communiste et la culture*, tamtéž, str. 87—106). Podnět k uspořádání Týdne vzešel z řad studentů a uskutečnila jej KSF, t. j. CERM za spolupráce pařížské federace KSF, Svazu komunistických studentů a L'Université nouvelle). R. Garaudy hodnotí jej jako „intelektuální manifestaci, jakou Francie dosud neviděla.“ Výmluvně o tom svědčí již některé údaje. CERM začalo pracovat v únoru 1960 s 500 lidmi a během prvního roku navštívilo jeho akce na 5000 lidí; v polovině druhého roku své existence pracoval Ústav již s 1500 francouzskými dopisovateli; Týdne zúčastnilo se 20 000 lidí, značnou část návštěvníků tvořili studenti; jen na prvním večeru, věnovaném náročnému tématu *Dialektika v dějinách a v přírodě* sešlo se v sále Mutualité na 6000 osob; kromě velkých zasedání v tomto sále konaly se ještě 3 diskusní konference a 35 konzultací; tematika byla zajímavá: o dialektice v dějinách a v přírodě, o historii, o filmu (na základě ofenzivní otázky „Co chcete vašimi filmy udělat z člověka?“), diskuse psychiatrů a lékařů (mimo jiné o psychoanalýze), diskuse s křesťany aj.; R. Garaudy ocenil ve svém závěrečném vystoupení účast nemarxistických

odborníků a mohl konstatovat, že jejich partneři v diskusi — komunisté, v ničem si s nimi nezadali ve své odborné kvalifikaci.

Dosavadní výsledky práce francouzských komunistických filosofů zhodnotilo v lednu r. 1962 politbyro K S F. Jeho závěry vyjádřil ve svém referátě *Waldeck Rochet*. Podrobný výtah z jeho projevu byl u nás otištěn v *Nové mysli* (1962, č. 5).

Dalším pokračováním této aktivity bylo oficiální zasedání komunistických filosofů v červnu 1962, na němž — za předsednictví M. Thoreze — přednesl R. Garaudy obsáhlý referát *O úkolech komunistických filosofů a o kritice Stalinových chyb ve filosofii* (jeho stručný výtah uveřejnila *Tvorba* v čís. 38/1962). Francouzští komunisté zde právem vyšli z faktu, že tvořivý rozvoj marxistické filosofie a další úspěšný ideologický boj není možný bez hlubšího rozboru filosofických chyb J. V. Stalina, který byl největší filosofickou autoritou v období kultu osobnosti. Po zásadní kritice Stalinových chyb, provedené na XX. a XXII. sjezdu KSSS a v četných statích sovětských filosofů (XXII. sjezd KPSS i *zadači sovětské filosofii*, *Voprosy filosofii*, č. 11/1961; *Ideologičeskaja rabota — moguščee oružije v borbe za kommunizm*, *Voprosy filosofii*, č. 1/1962 — o referátě s. Iljičova z prosince 1961, jehož výtah byl otištěn v *Rudém právu* ze dne 30. 12. 1961; *Fedosejev P. N., XXII. sjezd KPSS i zadači naučno-issledovatel'skoj raboty v oblasti filosofii*, *Voprosy filosofii*, č. 3/1962, aj.) je to vlastně první soustavný a podrobný rozbor filosofické činnosti Stalina. Opírá se o stati sovětských filosofů a rozšiřuje jejich analýzu o další nové pohledy a argumenty.

Oživení činnosti francouzských marxistických filosofů za poslední léta je dokladem velmi plodného vlivu odsouzení kultu osobnosti na rozvoj marxistické teorie. Projevuje se tu zajímavá dialektika: od navázání dialogu ke sporným otázkám, od řešení sporných otázek uvnitř marxismu k posílení marxistických pozic v dialogu. Tento proces pozorujeme ostatně i v obecnějším měřítku od XX. sjezdu, kdy marxističtí filosofové vystoupili z izolace a aktivně se účastní nejzávažnějších mezinárodních filosofických a sociologických kongresů, konferencí a sympošií.

*

Zkušenosti z práce K S F na poli marxistické filosofie jsou cenné nejen svými kvantitativními výsledky, nýbrž i z důvodů věcných. Značný význam má totiž pro nás i otázka, jaké hlavní filosofické sporné problémy objevily se tu v diskusích uvnitř marxismu i v polemice s filosofií nemarxistickou. Pokusím se je vyjmenovat bez nároků na úplnost a správnou posloupnost.

1. Předmět marxistické filosofie: Je marxistická filosofie teorií myšlení a jeho zákonitostí (s jednostranným odvoláním na známý Engelsův výrok) nebo obecnou vědeckou koncepcí světa (včetně myšlení)? Stačí pojetí předmětu filosofie jako vědy o nejobecnějších zákonech vývoje světa?

2. Filosofické problémy moderní přírodovědy, otázka vztahu filosofie a speciálních věd (zvláště věd o přírodě). Sem patří např.: systematické námítky

Sartrovy proti „dialektice přírody“ (dialektika platná pouze o společnosti a člověku); nové použití staré empirické argumentace, oddělující speciální vědy od filosofie a vytýkající marxistické filosofii „metafyzický“ charakter, t. j. námitka, že materialistické závěry marxistické filosofie (např. o věčnosti hmoty, o samopohybu a pod.) nevyplývají ze speciálních věd a nemají tudíž vědecký charakter (Tresmontant).

3. Obhajoba marxistické myšlenky objektivní zákonitosti společenského vývoje proti subjektivizaci dějin, rozbor dialektiky subjektu a objektu, otázka aktivní úlohy subjektu v poznání a v dějinách (a s tím související otázky svobody, cílů, mravní odpovědnosti a volby); proti pozitivistické a naturalistické deformaci marxistické filosofie.

4. Boj za správné pochopení a rozvinutí reálně humanistického charakteru marxismu. Vztah jednotlivce a společnosti, člověk jako společenské individuum. Otázka cílů a prostředků, úloha násilí v dějinách. Boj proti myšlence o nesoběstačnosti přírody, dějin a člověka. Otázka nadhistorických a obecně lidských mravních hodnot. Kritika náboženských teorií, které si činí nárok na to, že jsou jedinou zárukou humanismu a jediným důsledným odpůrcem všech forem odcizení člověka. Kritika náboženství jako jednoho z projevů odcizení člověka.

5. Proti názorům některých sociologů (např. L. Armanda), že rozhodující úlohu v dané společnosti nehraje sociální režim (společensko-ekonomické vztahy) a ideologie, nýbrž technika a organizace.

Již tento výčet vede k dalším otázkám, na které se soustředila diskuse i závěry politbyra KSF: o tvořivém rozvoji marxistické filosofie, o dialogu a současném ideologickém boji.

*

S tvořivým rozvojem marxistické filosofie souvisí teoretický a praktický problém vztahu absolutního a relativního v marxismu, mající význam i z toho hlediska, že absolutizace absolutního vede k dogmatismu a absolutizace relativního k revizi marxismu. Při kritice tohoto dvojího nebezpečí poukazuje politbyro KSF na to, že v marxismu — opírajícím se o změny v praxi a vědeckém poznání — neexistují neměnné a definitivní pravdy, což není v rozporu s tím, že marxistická filosofie obsahuje jádro absolutní pravdy, ověřené vědou a praxí. K těmto pravdám patří základní principy (např. prvotnost hmoty, její nezníčitelnost, dialektika pohybu přírody, společnosti a poznání, jednota teorie a praxe), které se s dalším rozvojem poznání na základě praxe (od třídního boje až po vědecký experiment) prohlubují a obohacují. V tomto smyslu říká Garaudy: „Descartes vychází z absolutní pravdy, my k ní směřujeme. Pro Descarta je absolutní pravda za námi, pro nás je před námi.“

Z tohoto hlediska se posuzuje dialog a ideologický boj, t. j. otázka, jak v tomto boji stále úspěšněji propagovat principy marxismu a zároveň jej tvořivě rozvíjet. Politbyro vyslovilo pět podmínek dialogu mezi marxistickou a nemarxistickou filosofii: 1. Dialog jako výsledek vzrůstajícího vlivu marxistické teorie v souvislosti s rozvojem komunistického hnutí poslední doby. 2. Marxistická filosofie jako filosofie „vědecká“, „praktická“ a jako „filosofie strany“ nemůže

se smiřovat se žádnou nemarxistickou filosofií. 3. Při zachování tohoto základního předpokladu je však užitečné učit se v dialogu i od nemarxistů všude tam, kde vyjadřují (i když deformovaně) různé stránky objektivní reality. 4. Dialog je důležitý i proto, že umožňuje rozšířit ideologický vliv marxismu mezi intelektuály i v masách. 5. Dialogem se nevyčerpávají úkoly komunistických filosofů, jsou bohatší: studium výsledků věd, popularizace filosofie, účast ve veřejném politickém životě, v práci strany (srov. výtah z projevu Waldeck Rocheta — Nová mysl, č. 5/1962).

O otázce přebírání některých poznatků nemarxistických filosofů vyslovil se podrobněji R. Garaudy v projevu na závěr Týdne. Poukázal na několik možností, jak kriticky využívat práce nemarxistů: nacházíme u nich reálné problémy, avšak špatně položené (Bachelard-gnoseologie), reálná fakta, avšak špatně interpretovaná (Wiener — kybernetika), reálné techniky (postupy), avšak mystifikované (Freud — psychoanalýza). Vše reálné z těchto teorií lze do marxismu začlenit.

Politbyro KSF ovšem v závěru zdůraznilo, že nelze souhlasit s myšlenkou ideologického mírového soužití a ochabovat v ideovém boji proti buržoazní ideologii, zvláště proti antikomunismu, který na Západě podniká velkou ofenzívu (např. antikomunistická brožura *Ideologie a koexistence*, zamítající nejen mírové soužití dvou soustav, ale i jakoukoli kulturní výměnu vůbec, byla v kapitalistických zemích rozšířena v počtu 50 milionů výtisků).

*

Ještě dnes se setkáváme s projevy nedůvěry a relativistické skepse vůči marxistické filosofii i s hlasy, že současná pozice marxistické filosofie může být nanejvýš pozici obrannou. Zkušenosti francouzských marxistických filosofů nás však znovu utvrzují v přesvědčení, že odsouzením kultu osobnosti uvolnily se velké vnitřní možnosti marxistické filosofie, jejíž rozvoj se dnes stává věcí široké fronty komunistických filosofů všech zemí. Tím se vytvářejí předpoklady pro filosofickou ofenzívu, pro zvýšení revolučního vlivu, vědecké váhy a humanistického významu marxistické filosofie a komunistického hnutí vůbec.

KONFERENCIA O KYBERNETIKE

M. STRÍŽENEC

Kybernetická komisia ČSAV usporiadala v Prahe v dňoch 19.—21. novembra 1962 prvú celoštátnu konferenciu o kybernetike. Zúčastnilo sa jej takmer 200 vedeckých pracovníkov z rôznych odborov, ktorí si vypočuli vyše 50 referátov a diskusných príspevkov z oblasti matematiky, logiky, techniky, biológie, medicíny, psychológie, jazykovedy, ekonómie atď. Kybernetika po období rozpakov, neujasneností, ba i odmietania, dostáva sa u nás dnes na popredné miesto záujmu